

HAC SONRASI UMRE

irfan YÜCEL

Din İşleri Yüksek Kurulu Başkan.V.

"Elbistan'ın Sesi" adh hafta-lık mahallî gazetede 5 Eylül-24 Ekim 1988 tarihleri arasında yayın-lanan bir yazı dizisinde, adigeçen gazetenin sahibi Sayın Mehmet GÖÇER, 1988 yılı hac farızasını edâ ettiği esnada, bazı hacıların, hacdan sonra Mekke'de bulunduk-ları sırada müteaddit defa umre yaptıklarına şahit olduğunu, oysa Emekli Hakim Abdullah Arığ'ın "Hac ve Sırları" adlı kitabından bu-nun "bid'at ve mekruh" olduğunun delilleriyle ortaya konulduğunu ifa-de ederek, konuya yetkililerce açık-lık getirilmesini istemiş ve mezkûr kitabın ilgili bölümünü yayınlamış-tır.

Sayın Mehmet Göçer, gönde-rilen açıklamayı gazetesinin 16 Ocak 1989 tarihli sayısında neşret-miştir. Ancak mahalli bir gazetede-ki açıklamanın, belli bir çevre dışında okunması şüphesiz söz ko-nusu değildir. Oysa konu, hacca giden bütün yurttaşlarımızı ve özel-likle din görevlilerini ilgilendirmek-tedir. Bu sebeple konuyu ana hat-larıyla bu yazımızda aydınlatmak istedik.

Sözkonusu gazetenin 5,10,19 Eylül ve 5,17,24 Ekim 1988 tarih-li sayılarında yayınlanmış olan bu yazılarda özetle:

a) Rasûlullah (s.a)in hicretten önce hiç umre yapmadığı; hicret-ten sonra yaptığı, dört umreden üçünü müstakil olarak, sonuncusu-nu ise, tek hacı olan Veda Haccı esnasında, hacdan önce yaptığı;

b) Ne Rasûlullah (s.a), ne de ashab-ı kiramdan hiçbirinin, hac-dan sonra Mekke'de buldukları günlerde, -harem bölgesi dışına çı-karak, hill bölgesinde ihramlanıp. -umre yapma teşebbüsünde bulun-duğu; Hz. Aişe'nin, Veda Haccı es-nasında, hacdan sonra yapmış ol-duğu umrenin ise, daha önce (he-nüz Mekke'ye girmeden, mikatta) umreye niyyetlenmiş olduğu halde, âdet görmesi sebebiyle hacdan ön-ce edâ edemediği umrenin kazası olduğu (yani hacdan sonra yeni bir umre yapmadığı);

c) Bu umrede Rasûlullah (s.a), kendisi Hz.Aişe'ye refakat etmedi-ği gibi, Rasûlullah (s.a)in emriyle kız kardeşine refakat eden Abdurrahman

b. Ebî Bekir'in bile, bid'at ve mekruh olduğu için, Ten'im'e kadar gittiği halde, Hz. Aişe ile bir-likte umre yapmadığı;

d) Rasûlullah (s.a)in söz ve fii-liyle sabit olmayıp, sonradan ihdas edilen şeyler, sakınılması gereken bid'at olduğuna göre, hac'dan sonra Mekke'de bulunulan süre içinde, harem sınırları dışına çı-kılarak, hill bölgesinde (Ten'im'-de) ihrama girip umre yapmanın da böylece mekruh olduğunu, bu sebeple buna harcanacak zama-nın nafile tavafla değerlendirilme-si gerektiği;

e) Esasen Mekke'lilerin, gerek hac aylarında, gerek sair zaman-larda, harem sınırından hill bölge-sine çıkarak umre yapmalarının caiz olmayıp isâet, hattâ masiyet olduğu; afakîler de Mekke'ye gel-dikten sonra Mekke'li hükmünde olduklarından, onların da hacdan sonra, Mekke'de buldukları sü-re içinde umre yapmalarının caiz olmadığı ifade ve iddia edil-mektedir.

önce belirtmek gerekir ki, di-nimizin, hakkında Kitap ve sünnet te açık ve bağlayıcı nass bulun-mayan fûrûatla ilgili (aslı olmayan) hükümlerinde, islâm fakih ve müc-tehidleri arasında içtihat farkları vardır.

Nitekim, aynı konuda çeşitli mezhepler ve hatta aynı mezhebe mensup fakihler arasında bazı görüş ayrılıkları bulunmaktadır. An-cak konunun uzmanı olan muhak-kik ve yetkili fakihler, bu görüşler-den isabetli ve delil yönünden kuv-vetli olanları tercih etmişler, bunlar arasında bizzat tercih yapma imkâ-nına sahip olmayan müslümanlar da bu tercihlere göre amel edegel-mişlerdir. Şüphesiz tercih yetkisin-de olanlar, bu tercihlerini bu gün de bizzat yapacaklardır.

Mezkûr yazılar incelendiğinde, yazarın konuyu ilmî ölçüler içinde ele almadığı, değişik mezhepler-den kendi tercih ve meyline uygun bulduğu, -çoğu cumhur-ı fukaha (islâm bilginlerinin çoğunluğu) ta-rafından tasvip görmeyen-görüşleri seçtiği, hatta bunlardan bir kısmı-nı kendi meyli istikametinde, mak-sadı dışında yorumladığı göröl-mektedir.

1. Bilindiği üzere umrenin be-lirli zamanı yoktur. Arafe günü ile Kurban bayramının dört günü ol-mak üzere yılda beş gün dışında, ister hacdan önce. ister hacdan sonra, her zaman yapılabilir. Sade-ce bu beş günde umre yapmak mekruhtur. Ancak İmâm Mâlik,-hacdan önce veya sonra olmasını tayin etmeksizin,- yılda birden çok umre yapmayı mekruh görmüştür. Diğer üç mezhebe göre, hac ayla-rında bile olsa, umreyi çok yap-mak, az yapmaktan efdaldır. Ra-mazan ayında yapılması ise men-duptur.(1)

Şüphesiz uzak yerlerden ge-lip, mikatta umre ihramına gire-rek ifa edilen umre ile, Mekke'-den (harem sınırından) çıkıp, hill bölgesinde ihrama girilerek edâ edilen umrenin sevap ve fazileti aynı değildir. Her ibadet ve ame-lin karşılığı, sarfedilen para, çe-kilen meşakkat ve yorgunluk nlsbetindedir.(2)

2. Rasûlüllah (s.a)in bizzat yap-mamış olduğu her şeyin bid'at ola-rak değerlendirilmesi de uygun değildir. Nitekim Rasûlüllah (s.a), yegâne hacı olan Veda Hacı es-nasında, kudüm tavafından sonra, Arafat dönüşü yaptığı ziyaret tava-fına kadar, Arafat öncesi Mekke'-de bulunduğu beş günlük süre içinde, - vacip olarak değerlendirilebilir endişesiyle, • hiç nafîle tavaf yapmamıştır.(3) Oysa, ne kadar çok yapılırsa, yapılsın, Kabe'yi na-file olarak tavaf bid'at değildir ve afakîler için, nafîle namazdan ef-daldır.(4)

3. Mekkeli'lerin ve Mekkeli hükmünde olan kimselerin hac ay-lanında umre yapmaları mutlak ola-rak yasak veya mekruh değil, an-cak o yıl hacetmeleri şartıyla mek-ruhtur. Çünkü bu takdirde yaptık-ları hac temettü veya kıran hacı olur. Oysa temettü ve kıran hacı, sadece afakîler içindir. Mekkeli'ler ve Mikat sınırları içinde ikamet edip, Mekkeli hükmünde olanlar te-mettü ve kıran hacı yapamazlar; sadece ifrad hacı yaparlar(5) Fa-kat o yıl hacetmeyecek olan Mek-keli'lerin, hac mevsiminde bile olsa, umre yapmaları caizdir.(6)

4. Kaldı ki hacdan sonra yapı-lan umre, hac aylarında yapılma-maktadır Çünkü hac ayları Şevval. Zilkade ve Zilhicce'nin ilk on günü-dür. Kurban bayramının ilk günü akşamı, hac ayları bitmiştir.^ Hat-ta Şafiilere göre, hac ayları Arafe gününü Kurban bayramına bağla-yan gece sona erer; bayramın ilk günü, hac aylarından değildir. Sa-dece Mâlikîlere göre, hac ayları, Zilhiccenin sonuna kadar devam eder .(8) Esasen Mâlikîlere göre sa-dece hac aylarında değil, yılda bir defadan fazla umre yapmak mek-ruhtur. Diğer üç mezhebte hacdan sonra umre mekruh değildir. Nite-kim Buhari'nin es-Sahih'inde (c.2, s.201) "Hacdan sonra umre yapmak" unvanlı babı Şarih Aynî tarafından "Hacdan sonra hac ay-larında umre yapmanın meşruiyye-tini beyan eden bab"(9) olarak açıklanmıştır.

Görüldüğü üzere, hacdan son-ra yapılan umre, -Mâlikîler hariç, -hiçbir mezhebe göre, hac aylarına rastlamamaktadır. Oysa yazar, ya-zısında mükerreren, hacdan son-ra yapılan umrenin hac aylarına rastladığı için mekruh aldığını id-dia etmektedir.

5. Ay hali olması sebebiyle, hacdan önce umre yapamamış olan Hz. Aişe'ye. hacdan sonra yaptığı umre'de refakat eden kar-deşi Abdurrahman b.Ebî Bekr'in, mekruh olduğu için - umre yapma-dığı iddiasına gelince:

Buharî'de konu ile ilgili hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.)in Abdur-rahman b.Ebî Bekir'e; kız kardeşi Hz. Aişe'yi, Harem sınırına gö-türerek, umre yaptırmasını söyle-dikten sonra:".....

"(... sonra her ikiniz fariğ olunuz yani ihramdan çıkınız ve hemen buraya geliniz; ben ikinizi siz ge-linceye kadar bekilyece-ğim..."(10) buyurmaktadır.

Görüldüğü üzere, hadis-i şerif-te (yani sonra her ikiniz ihram'dan çıkınız... 99emri, teşniyedir; Ab-durrahman'ın da Hz. Aişe'yle bir tikte ihram'a girip umre yaptığı-na delâlet etmektedir. Nitekim, Buharî Şârihi Allâme Bedreddin Aynî:".....

ifadesi, Abdurrahman ve Hz. Aişe'-ye, her ikisine emirdir. Yani "son-ra umre ihramından her ikiniz çıkınız.." demektir, bu ifâde, Ab-durrahman'ın da kızkardeşi Hz. Ai-şe'yle birlikte umre yahtığına delâlet ediyor..(11) demektir. Bedreddin Aynî, hadis-i şerifin de-vamında Hz. Aişe'nin: "Mekke'de bulunan kimse, hill'e yani Harem-i Mekke harici-ne çıkararak, oradan ihrama gi-rer..." cümlesi yer aldığı halde Mekke'den hill bölgesine çıkarı-larak umre yapmanın caiz olma-dığı savunulduğu için, bu cümle yazıdan çıkarılmış ve buna dair hiçbir işaret verilmeksizin:

"Tavaf ve say edip traş ola-rak ihramdan çıkar..." diye ikti-saba devam edilmiş, iddiaya uymayan ifade metinden çıkarı-larak okuyucu yanıltılmıştır.

"ifadesinin başka bir rivayette"

(yani ben ve Abdurrahman umre'-den fariğ olduk) şeklinde olduğu-nu da ifade etmektedir.!(12) Hatta ibn Hümmam, Fethu'l-Kadir'de biz-zat Rasûlullah (s.a)in hacdan son-ra Ten'im'de ihramlanarak umre yapmış olduğu görüşüne yer ver-mektedir.(13)

Ancak yazar, olayı kendi iddia ve meyli istikametinde yorumlaya-bilmek için, Tecrid-i Sarih Terce-mesini kaynak göstererek naklet-tiği, Rasûlullah (s.a)in. Abdurrah-man, b.Ebî bekir'e hitaben: "Haydi kızkardeşinle Haremden çık. (Hill bölgesinde) umre niyetiyle ih-ramla. (Tavaf ve sa'y ettikten) sonra ihramdan çıkınız ve hemen buraya geliniz..."(14) ifadesini. "... KardeşinleTen'im'e git, ora-da ihrama gir. Sonra tavaf ve sa'y edip buraya gel..." (5 Eylül 1988 tarihli gazete, s.3) şeklinde, tesniye olan emir sigalarını müf-red'e çevirerek ve Abdurrahman b.Ebû Bekir'e olan hitabı, Hz. Ai-şe'ye hitabedilmiş gibi göstererek tahrif etmiştir.

6. Kaynaklardaki bilgilerin iddia istikametinde değiştirip yorumlaya-rak nakledilmesi bundan ibaret de-ğildir. Meselâ, yine 5 Eylül tarihli gazetede. Hacı Mehmet Zihni Efendi'nin Nimet-i islâm'ından (Kitabü'l-hac, s. 61) nakledilen ifadede:

"... Henüz Mekke'ye gelme-miş (dâhil olmayan) afakî kimse, umre kasederse, ihramını Mi-kaftan giyer.." ifadesinden son-ra eserde.

8. 17 Ekim tarihli gazetede yazısında, Buharî şerhi Umdetü'l-kâri'-den (c.5, s.15) naklen, hacdan sonra yapılan umrenin sevap ve fa-ziletinin önemsizliğine dair Hz. Ömer, Hz. Aişe ve Tâvus'tan bazı sözler

nakledilmektedir. Vakıa bu sözlere, adıgecen eserde yer veril-miştir. Ancak, aynı sahifede bu sözlerden sonra. Ümmüdderda. Ata b.Ebi Rabah ve Kasım b. Mu-hammed'in hacdan sonra umre yapmayı teşvik edici sözleri de bu-lunmakta ve yukarıda belirtilen beş gün dışında, bütün sene umre yap-manın caiz olduğu ifade olunmak-tadır. Fakat her nedense bunların nakli uygun görülmemiştir. Esasen eserde bu sözlerin yer aldığı bahsin unvanı: "Hasbe gecesinde ve diğerlerinde yapılan umrenin

meşruıyyeti bâbı"dır. Yani hac-dan sonra hasbe gecesinden itiba-ren yapılan umrenin meşruıyyeti açıklanmaktadır.

Bilindiği üzere hasbe gecesini, bayramın dördüncü gününü, be-şinci güne bağlayan gece demek-tir. Nitekim Hz. Aişe validemiz de hacdan sonra yaptığı umreyi bu gece yapmıştır.

9. Yazıda, "Hac ve umreyi peşpeşe yapınız."(14)"Umre kıya-mete kadar hacca dahil kılındı..."(5) gibi hadis-i şerifler, umrenin mutlaka hac öncesi, hac-la beraber yapılması gerektiği, ya-ni sonuç olarak afakilerin ifrad haccı yapmayıp temettü veya kıran haccı yapmalarının teşvik edildiği şeklinde yorumlanmaktadır. Oysa, bu üç hacdan hangisinin daha fa-ziletli olduğu konusunda, mezhep ve müctehidler aynı görüşte değil-dir. Çünkü, Veda Haccından Rasû-lüllah (s.a.s.)in yaptığı haccın. ifrad, temettü veya kıran olduğu konu-sunda ihtilaf vardır. Şafiilere göre Rasûlullah (s.a.s.) Veda haccında ifrad yapmıştır; bu sebeple üç şe-kilden en faziletlisi ifrad haca-dır.(16) Bilindiği üzere, ifrad haccında, hac öncesi umre yapıl-maz, öbür taraftan, Şafiilere göre umre sünnet değil, hac gibi farzdır. Bu sebeple, genel olarak şafiiler if-rad haccı yaparlar ve hacdan son-ra da umre yaparlar.

Esasen yukarıda mealleri veri-len hadis-i şerifler ve benzerleri, bir cahiliyye âdetinin yıkılmasıyla ilgi-lidir. Şöyle ki:

Buhari'nin İbn Abbas'tan nak-line göre, cahiliyye döneminde Araplar, hac mevsiminde umre yapmayı, yeryüzünde işlenen cü-rümlerin en ağır (efceri'l fücür) sa-yıyorlardı.(17) Rasûlullah (s.a.s.) bu yanlış kanaati yıkmak için, Veda haccında, ashaptan ifrad yapmak üzere doğrudan hac ihramına gir-miş olanları, niyetlerini umreye tahvil ederek, temettü haccı yap-mağa teşvik etmişti.(18) Hatta bu yanlış kanaatleri sebebiyle:

— Ey Allah'ın Rasûlü, hac ay-larında umre yapmak, zat-ı risâlet-penahilerine mi mahsustur? diye sorulan bir soruya cevaben: Rasûlullah (s.a.s.):

— Hayır, sadece bize mahsus değil, kıyamete kadar daimî-dir, buyurmuştur.(19)

Görüldüğü üzere, hacdan son-ra gerek Mekkelilerin, gerek Mek-ke'ye varmakla Mekkeli hükmüne girmiş olan afakilerin umre yapma-larının mekruh olduğu iddiasının il-mî bir dayanağı yoktur. Hatta vekil olarak, başkası adına haccetmiş olanların hacdan sonra kendileri için de umre yapabilecekleri, he-men bütün fıkıh kitaplarının ilgili bölümünde yer almıştır.

Vakıa, umrenin sadece afakîle-re mahsus olduğunu, Mekkeli ve Mekkeli hükmünde bulunanların, hatta hac ayları dışında bile- umre yapmalarının meşru olmadığını ileri sürenler bulunmuştur. Ancak, bu görüşlerin cumhura muhalefet ol-duğu da - bunları nakleden kaynaklarda- belirtilmiştir.(20)

Şüphesiz, hacdan sonra Mek-ke'de kalınan günlerin tavaf ile mi, yoksa imkân olursa, umre ile mi değerlendirilmesinin uygun ve efdal olacağı tartışılabilir ve nafîle ta-vafın daha efdal olduğu savunulabilir. Ancak efdal olanı terk etmek ile, mekruh olan bir şe-yi yapmak birbirine karıştırılmama-lıdır. Belirtmek gerekir ki, gerek hacdan sonra, gerek hac mevsimi dışında umre maksadıyla Mekke'-ye gidildiğinde her gün bir veya iki umre yapmak, hoş bir şey değildir. Bunun yerine

tavaf ile meşguliyet daha faziletlidir. Ancak böyle günde bir kaç umre yapan kişiler, çok değil, nâdirdir. Nâdir ise yok hük-mündedir. (Mecelle, madde: 42).

"Mekke'de bulunan kimse, hill'e yani Harem-i Mekke harici-ne çıkararak, oradan ihrama gi-rer..." cümlesi yer aldığı halde, -Mekke'den hill bölgesine çıkılarak umre yapmanın caiz olmadığı sa-vunulduğu için, - bu cümle yazıl-dan çıkarılmış ve buna dair hiçbir işaret verilmeksizin:

"Tavaf ve sa'y edip tıraş ola-rak İhramdan çıkar..." diye iktiba-sa devam edilmiş, iddiaya uyma-yan ifade metinden çıkarılarak oku-yucu yanıltılmıştır.

(1) İbn Abidin, Reddül-Muhtar, c.2. s.207-208, İst.. 1324; Ali el-Kari, el-Meslekül- mutekas-set ve'l-mensekü'l- mûtevasst (mea Irsâdi's- sâri), s. 207-208. Beyrut, TS 1308

(2) Buharî. es- sahih, c.2, s. 201. İst.. 1315: Aynî. Umdetül- Ka-ri. C.5. s. 21. İst. 1308

(3) Buharî. a.g.e., c. 2. s. 165; K. Miras. Tecrid-i Sarih Terceme-si. c.6. s. 124. (804 nolu hadis ve izahı). Ank.. 1974.

(4) İbn Abidin. a.g.e.. c.2, s. 236; Ali el-Kari. a.g.e., 123

(5) İbn Hümmam. Fethül Kadir. c.2. s. 215. Bulak. 1316; İbn Abidin. a.g.e., c.2, s. 262 ve 267; Ali el - Kari. a.g.e.. s. 162

(6) İbn Abidin, a.g.e., c.2. s. 208; Ali el-Kari. a.g.e., s. 123 ve 180 ve 182; Ayni, a.g.e.. c. 5. s. 1516

(7) Buharî, a.g.e., c.2. s. 150; İbn Hamam, a.g.e.. c.2. s. 220; İbn Abidin. a.g.e., c.2, s. 205; Nu-reddin İtr. el- Haccü ve'l-umre, s.36-37, haleb. 1389/1969; Sayyid Sabık, Fıkhü's- Süne, c.I. s. 651, Beyrut, ts.

(8) Nureddin İtir. a.g.e.. s.37

(9) Umdetül- Kari. c.5, s.19

(10) Buhari, c.2, s.150-151

(11) Umdetül- Kari, c.4, s.557

(12) Umdetül-Kari, c.4, s. 557; Ayrıca bkz. Tecrid-i Sarih Tercemesi, c.6, s. 85-88 (773 no.lu hadis ve izahı)

(13) Fethül- Kadir. c.2. s. 199

(14) Mansur Ali Nâsif. et-Tac, c.2. s.107. Kahire. 1381/1961

(15) Münavî. Feyzü'l Kadir. c.3. s. 522. Hadis No: 4190

(16) İbn Hümmam. a.g.e.. c.2 s. 199; Abdurrahman el-Ceziri. el-Mezabilhu'l erbea, c.I, 688.

(17) Buhari, a.g.e.. c.2. s.152; Tecrid-i Sarih Tercemesi. c. 7, s.93, hadis No: 777: İbn Hü-mam. a.g.e.. c.2, s.159

(18) Buhari. a.g.e.. c.2. s.152: Tecrid-i Sarih Tercemesi. c.6. s.96 Hadis No: 780

(19) Buhari, a.g.e.. c.2. s.201; Tecrid-i Sarih Tercemesi, c.6, s.183. Hadis No: 849

(20) Ali el-kari, a.g.e.. s.123.